

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.9

Пархоменко Павло Іванович

кандидат юридичних наук, суддя

Бахмацького районного суду Чернігівської області

Parkhomenko Pavlo

PhD, Judge of the

Bakhmatch District Court of Chernihiv region

ORCID: 0000-0002-0275-9120

**СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДДІ НА РОЗГЛЯДІ СПРАВ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ:
ДОСВІД ГРУЗІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ
JUDGE SPECIALIZATION IN CASES INVOLVING CHILDREN: THE
EXPERIENCE OF GEORGIA AND ITS SIGNIFICANCE FOR
UKRAINE**

Анотація. В статті проведено аналіз досвіду Грузії щодо запровадження спеціалізації суддів на розгляді справ щодо дітей, оскільки дана країна, як і Україна, має пострадянський досвід, але одна із перших на території колишнього СРСР продемонструвала наміри і спроби по впровадженню ювенальної юстиції із виділенням спеціалізації суддів. Проведене узагальнення допоможе розробити рекомендації для запровадження сімейної спеціалізації суддів в Україні, забезпечити впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини та їх імплементацию в національне законодавство і правозастосовну практику.

Зроблено висновки, що досвід Грузії свідчить про запровадження спеціалізації суддів на розгляді судових справ за участі дітей, такій спеціалізації надається важливе значення і вона сприймається, як одним із

ключових підходів в правосудді дружньому до дитини. Спеціалізація визначена на рівні загального та спеціального законодавства і перебуває під контролем органу суддівського врядування і найвищої судової інстанції.

Наголошено на тому, що проблема запровадження спеціалізації характеризувалась тим, що її правове регулювання було зосереджено лише на початковій профільній підготовці і не охоплювало інших основних елементів спеціалізації.

Пізніше Грузія прийняла Кодекс прав дитини, який запровадив усі основні елементи спеціалізації фахівців у сфері цивільного та адміністративного правосуддя, які працюють з дітьми і такий досвід є актуальним для України.

Запровадження сімейної спеціалізації суддів може стати позитивним кроком у сфері правосуддя дружнього до дитини, що буде ґрунтуватись на міжнародних стандартах і взятих Україною на себе зобов'язаннях за міжнародними договорами, це відповідатиме потребам національного правозастосування, що потребує подальших наукових розробок в цій сфері.

У порядку вдосконалення національної політики у сфері захисту прав дитини вбачається доцільним закріплення та конкретизація особливостей запровадження спеціалізації суддів на розгляді справ за участі дітей на законодавчому рівні.

Ключові слова: права дитини, спеціалізація суддів, якнайкращі інтереси дитини, правосуддя дружнє до дитини, досвід Грузії.

Summary. *The article analyzes the experience of Georgia regarding the introduction of specialization of judges in the consideration of cases involving children, since this country, like Ukraine, has post-Soviet experience, but it was one of the first in the territory of the former USSR to demonstrate intentions and*

attempts to introduce juvenile justice with the selection of specialization of judges. The conducted generalization will help to develop recommendations for the introduction of family specialization of judges in Ukraine, to ensure the implementation of international standards of child-friendly justice and their implementation in national legislation and law enforcement practice.

It was concluded that the experience of Georgia testifies to the introduction of specialization of judges in the consideration of court cases with the participation of children, such specialization is given an important importance and is perceived as one of the key approaches in child-friendly justice. Specialization is determined at the level of general and special legislation and is under the control of the body of judicial governance and the highest judicial instance.

It was emphasized that the problem of introducing specialization was characterized by the fact that its legal regulation was focused only on initial professional training and did not cover other main elements of specialization.

Later, Georgia adopted the Code of Children's Rights, which introduced all the main elements of the specialization of specialists in the field of civil and administrative justice who work with children, and such experience is relevant for Ukraine.

The introduction of family specialization of judges can be a positive step in the field of child-friendly justice, which will be based on international standards and Ukraine's obligations under international treaties, it will meet the needs of national law enforcement, which requires further scientific developments in this area.

In order to improve the national policy in the field of protection of children's rights, it is considered appropriate to consolidate and specify the specifics of the introduction of specialization of judges in the consideration of cases with the participation of children at the legislative level.

Key words: *children's rights, specialization of judges, best interests of the child, child-friendly justice, experience of Georgia.*

Постановка проблеми. В Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини наголошується, що всі фахівці, які працюють з дітьми і для дітей, повинні отримувати необхідну міждисциплінарну підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп, а також щодо процедур, які адаптовані до них [1].

Важливо, що Європейський парламент у своїй резолюції «Про захист прав дитини в цивільному, адміністративному та сімейному судочинстві» наголосив, що держави-члени повинні забезпечити, щоб дитячі та сімейні суди функціонували як найважливіша служба (пункт 12) [2].

Також і в політиці Європейського Союзу звернуто увагу на те, що діти стикаються з труднощами в доступі до правосуддя та в отриманні ефективних засобів правового захисту у разі порушення їхніх прав, у тому числі на європейському та міжнародному рівнях. Уразливі діти часто піддаються численним і пересічним формам дискримінації. Діти з обмеженими можливостями відчують труднощі через обмежену доступність систем правосуддя та судових процедур, а також відсутність доступної інформації про права та засоби захисту. Необхідно покращити збір даних про дітей, які беруть участь у судових процесах, у тому числі в рамках спеціалізованих судів (Розділ 4 Стратегії) [3].

Ми хочемо наголосити, що не останнє місце в системі правосуддя дружнього до дитини займає суд (суддя), який спеціалізується на розгляді справ за участі дітей, як складова судової системи, що в змозі забезпечити дотримання якнайкращих інтересів дитини, яка потрапляє в сферу дії правосуддя.

З іншої сторони в нашій державі напрямок державної політики у сфері правосуддя дружнього до дитини лише посилюється, що можна

прослідкувати, наприклад із змісту Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, в якій зазначено, що одним із пріоритетних напрямків державної політики було створення системи правосуддя, дружнього до дитини [4].

Повномасштабне вторгненням росії в Україну посилило потребу у зміцненні забезпечення найкращих інтересів дитини, які потрапляють у сферу дії правосуддя.

Враховуючи підходи, які сповідує міжнародна спільнота, необхідно розглянути можливості втілення в життя запровадження спеціалізації суддів на розгляді сімейних справ за участі дітей, що сприятиме дієвому захисту прав дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам спеціалізації суддів була присвячена увага багатьох правників, зокрема це прослідковується з робіт Білецької А.М. [5], Куйбіди Р.О. [6], Лоскутової М.С. [7], Нестерчук Л.П. [8], Саленко О.В. [9].

Досвід Грузії в питанні організації правосуддя досліджували у своїй спільній статті Качурінер В.Л. та Пахлевандзе А. [10].

Використання досвіду Грузії в реформуванні прокуратури проаналізували Кимлик Н.В. та Попович А.С. [11].

Корнійченко А.О. дослідив особливості адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Грузії [12].

Проте, відповідні дослідження у сфері спеціалізації суддів в більшій мірі стосувались загальних особливостей її запровадження. Аналіз досвіду Грузії був присвячений окремим темам реформування судової системи, прокуратури та реалізації прав дитини.

Не дослідженим залишився досвід Грузії щодо запровадження спеціалізації суддів на розгляді справ за участі дітей, який би міг стати в нагоді при запровадженні відповідних змін в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) обумовлені необхідністю проведення аналізу досвіду Грузії щодо запровадження спеціалізації суддів на розгляді справ щодо дітей, оскільки дана країна, як і Україна, має пострадянський досвід, але одна із перших на території колишнього СРСР продемонструвала наміри і спроби по впровадженню ювенальної юстиції із виділенням спеціалізації суддів. Проведене узагальнення допоможе розробити рекомендації для запровадження сімейної спеціалізації суддів в Україні, забезпечити впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини та їх імплементацію в національне законодавство і правозастосовну практику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавство Грузії щодо спеціалізації суддів на розгляді справ за участі дітей є розгалуженим і досить чітким та включає норми, як загально правового регулювання, так і містить окремі спеціальні норми щодо захисту прав дитини.

Проте питання запровадження спеціалізації суддів в Грузії не оминуло дискусії між прихильниками та противниками відповідних кроків.

Коаліція «Незалежне та прозоре правосуддя» оцінюючи законопроекти четвертої хвилі судової реформи в Грузії висловила позицію про те, що запровадження механізму спеціалізації в апеляційних судах, як загальної норми є невиправданим і містить важіль, який створює суттєву загрозу незалежності суду. Проблемою в судовій системі завжди була вузька спеціалізація суддів. На практиці Вища рада юстиції здійснює настільки вузьку спеціалізацію суддів, що це ставить під загрозу незалежність окремого судді та часто втрачає сенс для роботи нової системи розподілу справ. Тут варто сказати, що створення спеціалізацій є прерогативою Ради, однак розподіл суддів за спеціалізаціями здійснюється виключно за рішенням голови суду, що ще більше збільшує ризики в цьому напрямку [13].

Американський суддя Пеггі Вокер, яка приїхав до Грузії в рамках

програми USAID з верховенства права, поділилася своїми спостереженнями щодо грузинської судової системи. Перш за все вона зазначила, що наявність спеціалізованих судів дуже важлива, оскільки юрисдикція суду досить широка. Було б добре, щоб така спеціалізація також стосувалася сімейного права та питань розлучення з дітьми. Також було б добре, якби були спеціальні кімнати для зустрічей, пристосовані для неповнолітніх [14].

Ми можемо побачити, що окремі аспекти запровадження спеціалізації суддів були піддані критиці, але в цілому питання сімейної спеціалізації було прийнято як позитивний крок в реформування судової системи і є одним із надбань Грузії, що ми продемонструємо нижче.

На початку висловимо позицію, що правове регулювання Грузії є більш прогресивним ніж в Україні і являє собою дієвий механізм по втіленню ідей правосуддя дружнього до дитини.

В іншому дослідженні ми наголошували, що позитивним кроком у сфері правосуддя дружнього до дитини в Україні стало закріплення в статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII положення про можливість запровадження спеціалізації суддів з розгляду конкретних категорій справ, а також визначення спеціалізації суддів уповноважених на розгляд кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. Відповідна спеціалізація суддів по розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх знайшла втілення і в нормах Кримінального процесуального кодексу України [15, с. 176-182].

Порівняно з Грузією в нашій державі негативними моментами в питанні спеціалізації суддів є її обмеження лише кримінальними провадженнями, при цьому вона не розповсюджується на слідчих суддів, які вирішують питання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, та суддів, які розглядають справи у яких

потерпілою або свідком є дитина.

У грудні 2021 року Центр сімейного права ВША НААУ звернувся із запитом до судів загальної юрисдикції України з метою отримання інформації щодо існування в їх штаті суддів окремої спеціалізації, зокрема, із розгляду сімейних справ. Аналіз отриманих даних (з 348 отриманих відповідей від судів) свідчив про те, що лише 7 судів надали ствердну відповідь на питання про запровадження вищевказаної спеціалізації. Як одну з причин незапровадження спеціалізації суддів з розгляду сімейних справ суди зазначали те, що запровадження такої спеціалізації не являється обов'язковим згідно законодавства України, оскільки вимагається наявність лише двох суддівських спеціалізацій (в загальних судах): слідчих суддів та суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Також перешкодою для запровадження судами України спеціалізації суддів з розгляду сімейних справ є дефіцит суддівського корпусу [16].

Враховуючи такі недоліки для нашої системи правосуддя дружнього до дитини корисним є досвід прийняття в Грузії спеціального кодифікованого акту – Кодексу прав дитини [17]. Стаття 13 цього Кодексу закріплює право дитини на правосуддя і визначає, що дитина має право звернутися до суду та/або відповідного адміністративного органу за захистом своїх прав і скористатися системою правосуддя, яка є доступною для дитини, відповідає її віку, є легкою для розуміння. Судовий розгляд повинен бути швидким, справедливим, послідовним, пристосованим до її прав і потреб, поважати гідність дитини та виявляти повагу до приватного життя.

Кодекс прав дитини безпосередньо наголошує на спеціалізації фахівців (стаття 73) вказуючи, що держава повинна вживати заходів щодо забезпечення особистої та професійної відповідності осіб (фахівців), які працюють з дітьми, у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального

захисту, правової, правоохоронної діяльності, спорту, культури та відпочинку з метою уникнення ризиків та небезпеки будь-якої форми насильства над дітьми у відповідній сфері.

Особа, яка працює з дитиною (фахівець), має пройти необхідну міждисциплінарну підготовку з питань прав дитини, потреб дітей різного віку та правосуддя, дружнього до дитини. Крім того, особа, яка працює з дитиною (спеціаліст), повинна бути навчена методам спілкування з дитиною будь-якого віку та рівня розвитку, особливо з дитиною, яка перебуває у суспільній небезпеці.

У будь-якому адміністративному провадженні, пов'язаному з правами дитини, усі особи, які беруть участь у розгляді цивільних та адміністративних справ у суді, повинні мати спеціалізацію відповідно до встановлених законом стандартів спеціалізації.

Інституційна система професійної спеціалізації включає відбір адвокатів, прокурорів, поліцейських, суддів, медіаторів, соціальних працівників, психологів та інших спеціалістів, які працюють з дітьми та займаються проблемами дітей, підготовчу та безперервну освіту, професійний розвиток та кар'єрне зростання, професійну спеціалізацію, контроль якості та етичні стандарти.

Загальні суди Грузії забезпечують здійснення кримінального, цивільного та адміністративного судочинства з питань прав дитини, враховуючи принципи доброзичливого правосуддя, які визнані міжнародними договорами про права дитини Грузії та встановлені цим Кодексом.

З метою координації процесу запровадження правосуддя, дружнього до дитини, у системі загальних судів Грузії, Вища рада юстиції Грузії здійснює різноманітні заходи, зокрема: розробляє відповідні пропозиції; забезпечує професійну підготовку суддів у сфері захисту прав дитини та встановлює стандарт спеціалізації суддів; керує створенням необхідної

інфраструктури для здійснення правосуддя, дружнього до дитини, на всіх рівнях системи загальних судів Грузії; керує адаптацією судових форм, процедур звернення до суду та судових проваджень, необхідних для здійснення правосуддя, дружнього до дитини, на всіх рівнях системи загальних судів Грузії; координує надання інформаційно-консультаційних послуг, що сприяють повноцінній участі дитини у справі про права дитини в загальних судах Грузії та здійснення інших заходів.

Верховний суд Грузії сприяє запровадженню підходів правосуддя, дружнього до дітей, у загальних судах Грузії шляхом правової оцінки законодавства, що стосується прав дитини, шляхом сприяння встановленню єдиної судової практики та впровадження інших необхідних заходів, передбачених законодавством Грузії.

Загальні суди Грузії забезпечують запровадження інформаційно-консультаційних послуг, що сприяють повноцінній участі дитини у справі, що стосується прав дитини, та вжиття інших заходів відповідно до закону (стаття 95 Кодексу прав дитини).

Наступним позитивним прикладом законодавчого регулювання Грузії є норма статі 5-1 Цивільного процесуального кодексу Грузії [18], яка стосується спеціалізації осіб, які беруть участь у процесі щодо захисту прав неповнолітніх. Зокрема, в ній підкреслюється, що у процесі захисту прав неповнолітнього беруть участь суддя, адвокат, соціальний працівник та/або інший відповідний спеціаліст, запрошений з урахуванням потреб неповнолітнього. Стандарт спеціалізації визначається постановою Уряду Грузії, а щодо судді - рішенням Вищої ради юстиції Грузії.

Для забезпечення стандарту спеціалізації Вища рада юстиції Грузії своєю постановою № 8 від 11 серпня 2020 року затвердила стандарт спеціалізації судді у сфері захисту прав дитини [19].

Цей стандарт визначає порядок спеціалізації суддів, які розглядають цивільні та адміністративні справи за участю дитини та/або пов'язані з

дитиною, у загальних судах шляхом спеціальної підготовки.

Суддя, який розглядає цивільні та адміністративні справи, зобов'язаний пройти наступну підготовку:

- а) Кодекс прав дитини та відповідна правова база;
- б) міжнародні стандарти прав дитини;
- в) вікові особливості дитини;
- г) роль психолога в цивільному та адміністративному судочинстві та адміністративному судочинстві за участю дитини;
- г-1) насильство над дітьми та його вплив на розвиток дитини;
- д) роль соціального працівника в цивільному та адміністративному судочинстві та адміністративному провадженні за участю дитини та/або пов'язаному з ним;
- є) потреби дитини та фактори, пов'язані з батьківським/сімейним оточенням.

Вища школа юстиції забезпечує підготовку суддів, передбачену статтею 2 цього стандарту.

Після проходження стажувань судді видається сертифікат про проходження стажувань, передбачених цією постановою.

Підготовка, передбачена статтею 2 цього стандарту, є мінімальним стандартом спеціалізації суддів, які розглядають цивільні та адміністративні справи.

Вища школа правосуддя не рідше одного разу на рік забезпечує безперервне навчання спеціалізованих суддів з метою ознайомлення їх із останніми новинами та підходами у справах за участю дітей та/або пов'язаних з ними.

Наприкінці навчального курсу Вища школа юстиції готує звіт, у якому відображає інформацію про атестованих суддів, аналіз відгуків учасників навчання, результати відвідування учасниками, а також результати спостережень партнерів з реалізації програми, якщо такі є.

Звіт, підготовлений Вищою школою юстиції, буде подається до Вищої ради юстиції Грузії.

Поряд з цим і в нашій державі була спроба законодавчого вдосконалення спеціалізації суддів при розгляді цивільних справ, але відповідний законопроект був відкликаний. При цьому важливими є висновки авторів законопроекту, які в пояснювальній записці до нього звернули увагу, що чинне законодавство не містить обов'язкової спеціалізації суддів у справах дітей (за винятком кримінальної юрисдикції). Такі справи в більшості судів розподіляються в загальному порядку. Однак, більшість правових питань у сімейних правовідносинах підлягають детальному вивченню та потребують певних (спеціальних) знань та досвіду для правильного вирішення спору та застосування норм права [20].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином досвід Грузії свідчить про запровадження спеціалізації суддів на розгляді судових справ за участі дітей, такій спеціалізації надається важливе значення і вона сприймається, як одним із ключових підходів в правосудді дружньому до дитини. Спеціалізація визначена на рівні загального та спеціального законодавства і перебуває під контролем органу суддівського врядування і найвищої судової інстанції.

Проблема запровадження спеціалізації була в тому, що її правове регулювання було зосереджено лише на початковій профільній підготовці і не охоплювало інших основних елементів спеціалізації.

Пізніше Грузія прийняла Кодекс прав дитини, який запровадив усі основні елементи спеціалізації фахівців у сфері цивільного та адміністративного правосуддя, які працюють з дітьми і такий досвід з нашої точки зору є досить актуальним для України.

Без сумніву запровадження сімейної спеціалізації суддів може стати позитивним кроком у сфері правосуддя дружнього до дитини, що буде

ґрунтуватись на міжнародних стандартах і взятих Україною на себе зобов'язаннях за міжнародними договорами, це відповідатиме потребам національного правозастосування, що потребує подальших наукових розробок в цій сфері.

У порядку вдосконалення національної політики у сфері захисту прав дитини вбачається доцільним закріплення та конкретизація особливостей запровадження спеціалізації суддів на розгляді справ за участі дітей на законодавчому рівні.

Література

1. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини і пояснювальна записка: прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Про захист прав дитини в цивільному, адміністративному та сімейному судочинстві: Резолюція Європейського парламенту від 5 квітня 2022 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2022:434:FULL&from=EN> (дата звернення: 15.11.2023).
3. EU strategy on the rights of the child, Brussels, 24.3.2021, COM(2021) 142 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0142> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

5. Білецька А.М. Загальна характеристика принципу спеціалізації суддів. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 14-18. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_1/5.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
6. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: монографія. К.: Атіка. 2004. 288 с.
7. Лоскутова М. С. Окремі питання спеціалізації суддів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія: Право*. 2017. Т. 2. Вип. 45. С. 113-118. URL: <https://tinyurl.com/zxkxazz3> (дата звернення: 15.11.2023).
8. Нестерчук Л.П. Внутрішня спеціалізація суддів – необхідний елемент поліпшення ефективності правосуддя українськими судами. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 57. С. 10-121. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/57_2016/4.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
9. Саленко О.В. Принцип спеціалізації у національній системі судоустрою. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3. С. 94-101. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Salenko.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
10. Качурінер В.Л., Пахлеванде А. Аналіз Європейського досвіду та Європейських стандартів щодо організації судової влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 558-561. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/137.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
11. Кимлик Н. В., Попович А.С. Використання досвіду Грузії в реформуванні прокуратури України. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1. С. 193-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2016_1_33 (дата звернення: 15.11.2023).

12. Корнійченко А.О. Особливості адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Грузії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 234-237. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/58.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
13. Думки щодо законопроектів четвертої хвилі судової реформи. Коаліція «Незалежне та прозоре правосуддя» оцінює законопроекти четвертої хвилі судової реформи. URL: <https://isfed.ge/geo/news/mosazrebebi-sasamartlo-reformis-meotkhe-talghis-kanoproektebze> (дата звернення: 15.11.2023).
14. Американський суддя поділилася своїми спостереженнями щодо грузинської судової системи. *Інтерв'ю підготувало On.ge за підтримки Програми USAID «Верховенство права»*. URL: <https://tinyurl.com/3ef559nf> (дата звернення: 15.11.2023).
15. Пархоменко П.І. Пошук шляхів створення сімейного суду в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 176-182. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/5_2022/26.pdf(дата звернення: 15.11.2023).
16. Обґрунтування позиції Національної асоціації адвокатів України щодо підтримки проекту Закону України № 8416 від 03.02.2023 «Про внесення змін до статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, у місцевих загальних судах та апеляційних судах». *Національна асоціація адвокатів України: вебсайт*. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%B7-%D1%82%208416.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

17. Кодекс прав дитини Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=4> (дата звернення: 15.11.2023).
18. Цивільний процесуальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=160> (дата звернення: 15.11.2023).
19. Про затвердження стандарту спеціалізації судді у сфері захисту прав дитини: Постанова Вищою ради юстиції Грузії № 8 від 11 серпня 2020 року. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4962185?publication=0> (дата звернення: 15.11.2023).
20. Проект Закону про внесення змін до статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, у місцевих загальних судах та апеляційних судах. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41280> (дата звернення: 15.11.2023).

References

1. Kerivni pryntsypy Komitetu ministriv Rady Yevropy shchodo pravosuddia, druzhnoho do dytyny i poiasniuvalna zapyska: pryiniati Komitetom ministriv Rady Yevropy 17 lystopada 2010 roku. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (date of access: 15.11.2023).
2. Pro zakhyst prav dytyny v tsyvilnomu, administratyvnomu ta simeinomu sudochynstvi: Rezoliutsiia Yevropeiskoho parlamentu vid 5 kvitnia 2022 roku. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2022:434:FULL&from=EN> (date of access: 15.11.2023).

3. EU strategy on the rights of the child, Brussels, 24.3.2021, COM(2021) 142 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0142> (date of access: 15.11.2023).
4. Derzhavna sotsialna prohrama «Natsionalnyi plan dii shchodo realizatsii Konventsii OON pro prava dytyny» na period do 2021 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 travnia 2018 roku № 453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#Text> (date of access: 15.11.2023).
5. Biletska A.M. Zahalna kharakterystyka pryntsypu spetsializatsii suddiv. *Pravo i suspilstvo*. 2016. № 1. S. 14-18. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_1/5.pdf (date of access: 15.11.2023).
6. Kuibida R. O. Reformuvannia pravosuddia v Ukraini: stan i perspektyvy: monohrafiia. K.: Atika. 2004. 288 s.
7. Loskutova M. S. Okremi pytannia spetsializatsii suddiv u kryminalnomu provadzhenni. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu: seriia: Pravo*. 2017. T. 2. Vyp. 45. S. 113-118. URL: <https://tinyurl.com/zxkxazz3> (date of access: 15.11.2023).
8. Nesterchuk L.P. Vnutrishnia spetsializatsiia suddiv – neobkhidnyi element polipshennia efektyvnosti pravosuddia ukrainskymy sudamy. *Aktualni problemy polityky*. 2016. Vyp. 57. S. 10-121. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/57_2016/4.pdf (date of access: 15.11.2023).
9. Salenko O.V. Pryntsyp spetsializatsii u natsionalnii systemi sudoustroiu. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. 2018. № 3. S. 94-101. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Salenko.pdf (date of access: 15.11.2023).
10. Kachuriner V.L., Pakhlevanzade A. Analiz Yevropeiskoho dosvidu ta Yevropeiskykh standartiv shchodo orhanizatsii sudovoi vlady v Ukraini.

- Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 9. S. 558-561. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/137.pdf (date of access: 15.11.2023).
11. Kymlyk N. V., Popovych A.S. Vykorystannia dosvidu Hruzii v reformuvanni prokuratury Ukrainy. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. 2016. Vyp. 1. S. 193-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2016_1_33 (date of access: 15.11.2023).
  12. Korniiichenko A.O. Osoblyvosti administratyvno-pravovoho mekhanizmu zapobihannia bulinhu v Hruzii. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2020. № 9. S. 234-237. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/58.pdf (date of access: 15.11.2023).
  13. Dumky shchodo zakonoproektiv chetvertoi khvyli sudovoi reformy. Koalitsiia «Nezalezhne ta prozore pravosuddia» otsiniuie zakonoproekty chetvertoi khvyli sudovoi reformy. URL: <https://isfed.ge/geo/news/mosazrebebi-sasamartlo-reformis-meotkhe-talghis-kanonproektbze> (date of access: 15.11.2023).
  14. Amerykanskyi suddia podilylasia svoimy sposterezhenniamy shchodo hruzynskoi sudovoi systemy. *Interviu pidhotovalo On.ge za pidtrymky Prohramy USAID «Verkhovenstvo prava»*. URL: <https://tinyurl.com/3ef559nf> (date of access: 15.11.2023).
  15. Parkhomenko P.I. Poshuk shliakhiv stvorennia simeinoho sudu v Ukraini. *Pravo i suspilstvo*. 2022. № 5. S. 176-182. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/5_2022/26.pdf(date of access: 15.11.2023).
  16. Obgruntuvanniapozytsii Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy shchodo pidtrymky proektu Zakonu Ukrainy № 8416 vid 03.02.2023 «Pro vnesennia zmin do statti 18 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» shchodo zaprovadzhennia oboviazkovoispetsializatsii suddiv iz

- rozghliadu sprav, shcho vynykaiut iz simeinykh pravovidnosyn i stosuiutsia zakhystu prav ta zakonnykh interesiv ditei, u mistsevykh zahalnykh sudakh ta apeliatsiinykh sudakh». *Natsionalna asotsiatsiia advokativ Ukrainy: vebseit*. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%B7-%D1%82%208416.pdf> (date of access: 15.11.2023).
17. Kodeks prav dytyny Hruzii. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=4> (date of access: 15.11.2023).
18. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Hruzii. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=160> (date of access: 15.11.2023).
19. Pro zatverdzhennia standartu spetsializatsii suddi u sferi zakhystu prav dytyny: Postanova Vyshchoiu rady yustytsii Hruzii № 8 vid 11 serpnia 2020 roku. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4962185?publication=0> (date of access: 15.11.2023).
20. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do statti 18 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» shchodo zaprovadzhennia oboviazkovoii spetsializatsii suddiv iz rozghliadu sprav, shcho vynykaiut iz simeinykh pravovidnosyn i stosuiutsia zakhystu prav ta zakonnykh interesiv ditei, u mistsevykh zahalnykh sudakh ta apeliatsiinykh sudakh. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41280> (date of access: 15.11.2023).